Процеси формування повних знань математичного циклу засвоєння складних тем проводиться у три етапи.

На першому етапі учнів ознайомлюють з новими поняттями теми, яку вони вивчають на випередження. Для учнів підготовлюються практичні завдання з коментованим управлінням, запропоновуються опорні схеми для того, щоб кожен учень мав можливість зосередитися на новому матеріалі, оволодіти новими поняттями чи способами діяльності.

На другому етапі узагальнюються, систематизуються знання та вміння учнів з даної теми, на узагальнюючих схемах виробляються прийоми математичної діяльності. Учні самостійно за опорними схемами опрацьовують математичні завдання з випередженням вивчення нового матеріалу.

На третьому, заключному етапі формуються повноцінні знання з математики без використання опорних схем.

У підсумку випереджального навчання має створитися єдиний темп роботи учнів класу, який забезпечить виконання значного обсягу математичних вправ та створить резерв часу для вивчення нових тем з математики.

Література:

1. Бельтюков В. И. Взаимодействие анализаторов в процессе восприятия и усвоения устной речи / В. И. Бельтюков — М., 1977. — 176 с.
2. Гроза Е.П. Методичні рекомендації до вивчення математики в школі глухих (2-4 класи) / Е. П. Гроза. — Київ, 1977. — 26 с.
3. Слезина Н. Ф. Обучение арифметике в младших классах школ для глухих / Н. Ф. Слезина. — М.: Просвещение. — 1967. — 223 с.
4. Сухова В. Б. Обучение математике младших классов школ для глухих / В. Б. Сухова. — М.: Просвещение, 1979. — 190 с.
5. Тигранова Л. И. Развитие логического мышления у детей с недостатками слуха / Л.И. Тигранова. — М.: Просвещение, 1979. — 61 с.

References:

1. Beltyukov, V.I. (1977). *Vzaimodeystvie analizatorov v protsesse vospriyatiya i usvoeniya ustnoy rechi* [Interaction of the analyzers in the process of perception and learning of speech]. Moscow.
2. Groza, E.P. (1977). *Metodichni rekomendatsii do vivchennya matematiki v shkoli gluhih (2-4 klasuj* [Guidelines to study mathematics at school for Deaf (2-4 classes)]. Kyiv.
3. Slezina, N. F. (1967). *Obucheniearifmetike vmladshihklasahshkoldlyagluhih* [Teaching arithmetic in the early grades of schools for the deaf]. Moscow: Prosveschenie.
4. Suhova, V.B. (1979). *Obuchenie matematike nachalnih klasov shkol dlya gluhih* [Teaching arithmetic in the early grades of schools for the deaf]. Moscow: Prosveschenie.
5. Tigranova, L.I. (1991). *Razvitielogicheskogomyshleniya u deteysnedostatkamisluha* [Development of logical thinking in children with impaired hearing]. Moscow: Prosveschenie.

УДК 316.614.6: 376.1-056.262

Кобильченко В. В.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГИ

Психологічне здоров'я та благополуччя передбачають не тільки успішну адаптацію, а й повноцінний особистісний розвиток дитини, орієнтований на її самоактуалізацію. Психологічне благополуччя особистості є необхідною умовою повноцінного розвитку й функціонування дитини в соціумі та реалізації її особистісного потенціалу на різних етапах онтогенезу.

Психологічне благополуччя залежить від наявності чітких цілей, успішності реалізації планів діяльності й поведінки, наявності ресурсів та умов для досягнення цілей. Психологічне неблагополуччя з'являється в ситуації фрустрації актуальних потреб, стресу та конфлікту.

Ключові слова: *психічне здоров'я, психологічне здоров'я, психологічне благополуччя.*

Кобильченко В. В.

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ И БЛАГОПОЛУЧНЕ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ПСИХОФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА СПЕЦИАЛЬНОЙ ПСИХОЛОГИИ

Психологическое здоровье и благополучне предусматривают не только успешную адаптацшо, но и полноценное личностное развитие ребенка, ориентированное на его самоактуализацию, Психологическое благополучие личности являєшся необходимым условием полноценного развития и функционирования ребенка в социуме и реализации его личностного потенциала на разньїх этапах онтогенеза.

Психологическое благополучие зависит от наличия четких целей, успешности реализации планов деятельности и поведения, наличия ресурсов и условий для достижения целей. Психологическое неблагополучие появляется в ситуации фрустрации актуальньїх потребностей, стресса и конфликта.

Ключевые слова: *психическое здоровье, психологическое здоровье, психологическое благополучие.*

Vadym Kobylchenko

PSYCHOLOGICAL HEALTH AND WELLBEING OF CHILDREN WITH PSYCHOPHYSICAL DEVELOPMENT DISABILITIES AS URGENT PROBLEM OF SPECIAL PSYCHOLOGY

Psychological health and well-being not only provide for the successful adaptation, but full personal development of the child, focused on his self-actualization. Psychological well-being of the person is a prereguisite for the full develop-

ment and functioning of the child in society and the realization of his personal capacity at different stages of ontogeny.

Psychological well-being mainly create positive interpersonal relationships, ability to communicate and benefit from this positive emotions, to satisfy the need for emotional warmth. Destroys the psychological well-being social exclusion (deprivation), the tension in meaningful interpersonal relationships.

Psychological well-being depends on having clear objectives, the success of the implementation of plans of action and behavior, availability of resources and the conditions for achieving the objectives. Psychological disadvantage appears in a situation of frustration actual needs, stress and conflict.

Psychologist must equip the child in accordance with his age and individual characteristics and capabilities, means of self-knowledge, self-understanding, self-acceptance and self-development in the context of social interaction.

Keywords: *mental health, psychological health, psychological well-being.*

Останнім часом набуває актуальності проблема психологічного здоров'я особистості. Все частіше серед психологів можна почути висловлювання про те, що психологія майбутнього — це психологія здоров'я, здорової особистості. Поняття психологічного здоров'я тривалий час входило у зміст психічного здоров'я як його частина. Однак сучасна психологічна наука розмежувала сфери психічного і психологічного здоров'я.

Поняття про психічне здоров'я є одним з ключових у психіатрії та медичній психології. Відповідно до критеріїв ВООЗ, під психічним здоров'ям розуміють: 1) відсутність виражених психічних розпадів; 2) певний резерв сил людини, завдяки якому вона може подолати несподівані стреси, труднощі, що виникають у виняткових обставинах; 3) стан рівноваги між людиною і навколишнім світом, гармонії між нею й суспільством, співіснування уявлень окремої людини з уявленнями інших людей про «об'єктивну реальність».

Традиційно поняття «психічне здоров'я» в рамках підходу «норма — патологія» трактується як альтернатива різним порушенням, хворобливим станам. Розглядаючи психічне здоров'я, його критерієм часто називають відсутність психіатричного діагнозу, тобто відсутність психічних хвороб, так само, як і для фізичного здоров'я потрібна відсутність тілесних хвороб. Однак до кінця XX століття у дослідженнях, присвячених вивченню проблеми психічного здоров'я, цей термін став визначатися як системна якість людини, що має багаторівневу організацію.

Так зокрема, Б. Братусь [1] виділяє три рівня психічного здоров'я: особистісний, індивідуально-психологічний та психофізіологічний, які в своїй сукупності забезпечують повноцінне функціонування людини у сучасному світі.

Коли говорять про нормальний психічний розвиток, найчастіше мають на увазі відповідність його основних показників віку й гармонійність розвитку (тобто приблизно однаковий рівень розвитку різних психічних якостей). При цьому розрізняють вікову й індивідуальну норму: перша включає показники інтелектуального й особистісного розвитку, що формуються на певному віковому етапі, а також рівень оволодіння знаннями, уміннями й навичками; друга проявляється в індивідуальних особливостях розвитку дитини.

Отже, психічне здоров'я — це передусім відсутність психічного захворювання; нормальний психічний розвиток і сприятливий функціональний стан вищих відділів ЦНС. Для дітей — це наявність нормальних здібностей до оволодіння знаннями і вміннями, можливостей виконання всіх вимог шкільного життя, дотримання норм поведінки у взаєминах з однолітками та педагогами. Нормальний розвиток — гармонійний, що відповідає віку, з нормальним функціональним станом і нормальною розумової працездатністю, з позитивним емоційним станом.

Хоча зміст понять «психічне здоров'я» й «психологічне здоров'я» є досить близьким, і навіть не завжди чітко розмежовується в науковій літературі, чимало психологів у своїх дослідженнях усе ж розрізняють поняття «психічне здоров'я» й «психологічне здоров'я» (І. Дубровіна, В. Слободчиков та ін.).

Передусім це різні царини: відмінними є критерії визначення норми, інструментарій, шляхи та методи корекції порушень. Психологічні порушення не такі катастрофічні, як психічні, їхня своєчасна діагностика і корекція покликані допомогти дитині напрацювати позитивний досвід соціальної взаємодії, виробити засоби саморегуляції, які дозволяють більш ефективно вирішувати власні внутрішні проблеми, до того, як ці проблеми набудуть незворотного характеру. І якщо зусилля психіатра спрямовані на звільнення пацієнта від патологічних проявів психіки, то дії психолога спрямовані на формування у дитини позитивних особистісних якостей, які сприяють успішній соціальній адаптації.

Крім того, норма психологічного здоров'я передбачає не тільки успішну адаптацію, але й повноцінний особистісний розвиток дитини, орієнтований на її самоактуалізацію. Психолог має озброїти дитину, у відповідності з її віковими та індивідуальними особливостями та можливостями, засобами самопізнання, саморозуміння, самоприйняття та саморозвитку в контексті соціальної взаємодії зі значущими іншими.

Отже, зазвичай психічне здоров'я має на увазі здорове протікання окремих психічних процесів, а психологічне — здоровий прояв

особистості. Якщо для психічного здоров'я норма — це відсутність патології, симптомів, що заважають адаптації людини в суспільстві, то для визначення норми психологічного здоров'я важливою є наявність певних особистісних характеристик.

З позиції психології існує багато показників психологічного здоров'я, наприклад, особливості емоційної сфери, зокрема, емоційна стійкість, толерантність до стресових факторів, що переважають емоційний стан людини, врівноваженість у відносинах з іншими людьми. Показниками ментальної сфери є наші уявлення, установки, думки (як людина сприймає навколишні події, яка її реакція на них).

Важливими критеріями психологічного здоров'я можна вважати певні особистісні якості, властиві людині, наприклад, безумовне визнання самоцінності кожної людини, й лише на тлі такого ставлення можлива демонстрація якихось незгод з її конкретними діями, словами, думками, почуттями.

Цьому поняттю гуманістичної психології у повсякденній свідомості відповідають такі людські особливості, як толерантність, терпіння, лагідність. Важливою особистісною якістю є відкритість людини щодо себе та інших людей в плані прояву своїх думок і почуттів, знаходження адекватних форм для їхнього вираження. Природність, оптимізм, відповідальність і ряд інших особистісних якостей теж є показниками психологічного здоров'я.

Відомий російський науковець В. Слободчиков [6, с. 172-177] виокремлює два найважливіших фактори, що детермінують психологічне здоров'я учасників освітнього процесу — суб'єктивна реальність і співбуттєва спільність.

Суб'єктивна реальність, або внутрішній світ, включає такі найважливіші характеристики, як «Я-концепція», «життєвий сценарій», «життєві стратегії». Результатом інтеграції цих характеристик стають такі утворення, як особистість і духовність. Психологічне здоров'я людини обумовлене гармонізацією її суб'єктивного світу. Цій гармонізації сприяють особистісний і духовний ріст.

Особистісний ріст — це процес формування й реалізації соціальної психічної функції людини. У процесі особистісного росту дитина усвідомлює й формує свої соціальні потреби, розширює засоби й способи їхньої реалізації, усвідомлює й формує власну автономність, завдяки чому приймає відповідальність за вибір власних рішень і вчинків у взаємодії з оточуючими людьми. Особистісний ріст складається як мінімум із двох етапів:

1) усвідомлення дитиною своїх соціальних потреб й розширення способів і засобів їхньої реалізації;

2) формування на цій основі своєї автономності, самодетермінації, самоврядування й відповідальності за прояв своєї автономії. Перспективою особистісного росту стає гармонізація дитиною своїх взаємин із суспільством.

Духовний ріст — це процес реалізації трансцендентної психічної функції людини. У процесі духовного росту людина усвідомлює себе творцем свого життя, досліджуючи своє несвідоме, розширює своє усвідомлення життя, часу, дійсності. На основі пізнання й прийняття себе людина по-новому починає ставитися до прояву своєї унікальності, автономії. Вона встановлює відносини із близькими, формує духовні стосунки з ними.

Особистісний і духовний ріст взаємно детерміновані. Особистісний ріст є умовою духовного росту. Духовний ріст, у свою чергу, зумовлює новий рівень особистісного росту.

У процесі особистісного й духовного росту формується глибинна «співбуттєвість» учасників процесу взаємодії; в освітньому процесі цей вид співбуттєвості виникає між педагогом й дитиною, дитиною й однолітками, педагогом і представниками адміністрації освітнього закладу тощо.

Якщо в навчально-виховному процесі відбувається порушення (стагнація) особистісного або духовного росту, то виникає порушення співбуттєвої спільності усіх учасників взаємодії, що стає причиною порушення почуття психологічної безпеки учасників освітнього процесу.

Психологічне здоров'я дорослого й дитини різняться за сукупністю особистісних новоутворень, які ще не з'явились у дитини, але мають бути в дорослого. Проте відсутність їх в дитини жодним чином не повинна сприйматись як відхилення від норми. Оскільки психологічне здоров'я передбачає наявність динамічної рівноваги між індивідом і довкіллям, то ключовим критерієм стає успішна адаптація дитини до соціуму.

У процесі розвитку дитина не тільки пристосовується до нової ситуації, але й на основі сформованих раніше психологічних якостей трансформує вплив середовища й виробляє певну внутрішню позицію стосовно неї.

Таким чином, рівень адаптованості людини репрезентує ступінь особистісної зрілості дитини, що характеризується наступними параметрами (Н. Коновалова): рівнем психічного розвитку; особистісними особливостями; сутністю психологічних проблем; позицією особистості стосовно наявних психологічних проблем; адаптаційним потенціалом особистості.

М. Михайлова та інші дослідники [4] виділяють чотири параметри психологічного здоров'я особистості, що тісно пов'язані зі ступенем адаптованості людини: пристосованість до природного й соціального середовища, що включає не тільки адаптацію, але й активне перетворення умов життя; нормальність, обумовлену як відповідність особистості соціальним і культурним нормам; стійкість до стресу; інтеграцію у соціум як результат успішної соціалізації дитини.

На схожих методологічних позиціях перебуває і В. Пахальян [5], який під психологічним здоров'ям розуміє «стан суб'єктивного, внутрішнього благополуччя особи», що забезпечує оптимальні можливості її ефективної взаємодії з навколишніми об'єктивними умовами, іншими людьми, що дозволяє їй вільно реалізовувати свої індивідуальні та вікові психологічні ресурси.

Узагальнюючи наявні в сучасній психології теоретичні підходи до проблеми психологічного здоров'я особистості, можна сказати про те, що це явище пов'язується дослідниками із чотирма параметрами: мотивацією, саморегуляцією, осмисленням досвіду й стилем життя. При цьому, в різних теоріях підкреслюється важливість якоїсь однієї сторони особистості, «відповідальної» за психологічне здоров'я.

Останнім часом західними вченими широко почав вживатися термін «psychological well-being» — психологічне благополуччя, яке трактують як душевний комфорт, узгодженість психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги. Крім того, дане поняття використовується для позначення стану, що не пов'язаний із переживанням стресу, певного особистісного погіршення, позаяк у психологічному благополуччі узагальнено представлено актуальну успішність особистості, її задоволеність міжособистісними зв'язками, спілкуванням. Психологічне благополуччя є результатом переживання особистістю успіхів чи досягнень у провідній діяльності, внутрішньої гармонії, реалізацією власного потенціалу тощо.

Феномен психологічного благополуччя став предметом дослідження психологів у межах проблеми позитивного функціонування особистості. Прелімінарне поняття «функціонування особистості» виникло в рамках теорій особистості у зв'язку з описом «здорового» (позитивного) і «нездорового» (негативного) функціонування. Поняття «позитивне функціонування особистості» одержало свій розвиток у руслі гуманістичної парадигми. Різні аспекти позитивного функціонування особистості, такі, як особистісний ріст, позитивні відносини з навколишніми, здатність управляти подіями власного життя, усвідомленість життєвих цілей інтегруються в суб'єктивному відчутті психологічного благополуччя особистості.

Вивчення психологічного благополуччя особистості у психології переважно здійснюється переважно в двох напрямках: евдемоністичному та гедоністичному. Евдемоністичний підхід заснований на розумінні психологічного благополуччя як результату саморозвитку особистості. Особистість, трансформуючи себе, досягає гармонії із собою й світом (Р. Райан, Е. Дісі, К. Фредерік та ін.).

Психологічне благополуччя в гедоністичному підході розглядається як переважання позитивних переживань над негативними й на сучасному етапі прихильники цього напрямку зосереджені основним чином на вивченні емоційного благополуччя особистості (М. Аргайл, Н. Бредбурн, Е. Дінер, Д. Кайнемен, Н. Шварц та ін.).

Узагальнюючи погляди А. Маслоу, К. Роджерса, Г. Олпорта, К.-Г. Юнга, Е. Еріксона на психологічне благополуччя, Керол Ріфф вважає його основою доброчесне життя, виявлення свого справжнього «Я», здатність людини відповідати на екзистенціальні виклики тощо.

К. Ріфф [10, с. 1069-1081] виокремила шість складових феномену психологічного благополуччя: самоприйняття (прийняття себе), готовність підтримувати позитивні стосунки з оточуючими, автономність, екологічна майстерність (управління оточуючим середовищем), наявність мети в житті, особистісне зростання (індивідуальне самовдосконалення).

Отже, психологічне благополуччя особистості має свою структуру. На нашу думку, у ньому доцільно виокремлювати два основні компоненти: когнітивний (рефлексивний) — уявлення про окремі аспекти свого буття, та афективний — емоційне ставлення до цих аспектів.

Когнітивний компонент психологічного благополуччя постає в разі цілісної несуперечливої картини світу, розумінні поточної життєвої ситуації. Дисонанс у когнітивну сферу вносить суперечлива інформація, сприйняття ситуації як невизначеної, а також інформаційна або сенсорна депривація.

Афективний компонент психологічного благополуччя виникає як переживання, що поєднує відчуття, зумовлені успішністю (або неуспішністю) суб'єкта в тих чи інших сферах активності.

Про стан психологічного благополуччя особистості також можна судити за найбільш значущими характеристиками розвитку дітей, серед яких: рівень фізичної самостійності (оволодіння маніпулятивною діяльністю, навичками пересування й орієнтування в просторі); рівень володіння власним тілом; особливості емоційних реакцій; особливості сприймання й інших пізнавальних процесів; ступінь довільності; ступінь володіння сенсорними еталонами; рівень володіння етичними еталонами; рівень володіння мовленнєвою діяльністю;

особливості мотивації й освоєння предметної, ігрової й продуктивної діяльності; характер супідрядності мотивів; особливості сімейного спілкування; характер спілкування з дорослими та однолітками.

Отже, психологічне благополуччя створюють передусім позитивні міжособистісні взаємини, можливості спілкуватися й одержувати від цього позитивні емоції, задовольняти потребу в емоційному теплі. Руйнує благополуччя соціальна ізоляція (депривація), фрустрація актуальних потреб, напруженість у значущих міжособистісних зв'язках (стреси та конфлікти).

Психологічне благополуччя залежить також від наявності чітких цілей, успішності реалізації планів діяльності й поведінки, наявності ресурсів та умов для досягнення цілей. Психологічне благополуччя суб'єктивно проявляється як почуття повноти й цінності життя і є умовою реалізації здібностей і можливостей дитини.

Таким чином, психологічне благополуччя інтегрує в собі психічне та психологічне здоров'я, воно є необхідною умовою повноцінного розвитку й функціонування дитини в соціумі та реалізації її особистісного потенціалу на різних етапах онтогенезу.

Література:

1. Братусь Б.С. Аномалииличности /Б.С. Братусь. — М.: Мисль, 1988.—301с.
2. Знавецька О. М. Методика дослідження феномену психологічного благополуччя: опис, адаптація, застосування / О, М. Знавецька // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. Педагогіка і психологія. — 2004. — Вип. 7. — С. 3- '0.
3. Коновалова Н.Л. Профилактика дизадаптогенеза личности детей с ограниченньши возможностями здоровья / Н.Л. Коновалова. — СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2009. — 186 с.
4. Мониторинг и диагностика «Психологическое сопровождение развития и взросления школьников 1-11 классов» : методическое пособие / М.Ю. Михайлова, Е.Л. Криволапова, И. С. Михайлов и др. — Иркутск : Изд-во Иркут. Гос. пед. ун-та, 2007. — 129с.
5. Пахальян В. 3. Групповой психологический тренинг / В. 3. Пахальян. — СПб.: Питер, 2006. — 224 с.
6. Слободчиков В.И. Вопросы теории и диагностики психического развития / В.И. Слободчиков. — М., 1982. — С. 172-177.
7. Хухлаева О. В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции : учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / О. В. Хухлаева. — М.: Издательский центр «Академия», 2001. — 208 с.
8. Шевеленкова Т.Д. Психологическое благополучне личности (обзор основних концепций и методика исследования) / Т.Д. Шевеленкова, П.П. Фесенко // Психологическая диагностика. — 2005. — №3. — С. 34-56.
9. Ryan R. M. On happiness and human potentials: a review of research on hedonic and eudaimonic well-being / R. M. Ryan, E. L. Deci // Annual Review of Psychology. — 2001.—Vol.52. — P. 141-166.
10. Ryff CD. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being / C D. Ryff // Journal of Personality and Social Psychology. — 1989. — №6: Vol. 57. — P. 1069-1081.

References:

1. Bratus, B.S. (1988). *Anomalii lichnosti* [Abnormalities of personality]. Moscow: Mysl.
2. Znavetska, O. M. (2004). *Metodyka doslidzhennia fenomenu psykholohichnoho blahopoluchchia: opys, adaptatsia, zastosuvannia* [Methods of study of the phenomenon of psychological well-being: Description, adaptation, application]. In *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Pedahohika i psykholohiia:Vo* \ 7 (pp. 3-10).
3. Konovalova, N.L. (2009). *Profilaktika dizadaptogeneza lichnosti detei s ogranichennymi vozmozhnostiami zdorovia* [Prevention of dizadaptogeneza personality of children with disabilities]. St. Petersburg.
4. Mikhailova, M Yu, Krivolapova, E. L, & Mikhailov, I. S. (2007). *Monitoring i diagnostika «Psihologicheskoe soprovozhdenie mzvitiia i vzrosleniia Shkolnikov 1-11 klassov»* [Monitoring and diagnostics «Psychological support of development and maturation of students 1-11 grades»]. Irkutsk, Izd-vo Irkut. Gos. ped. un-ta.
5. Pakhalian, V.E. (2006). *Gruppovoi psikhologicheskii trening* [Group psychological training]. St. Petersburg: Piter.
6. Slobodchikov, V.I. (1982). *Voprosy teorii i diagnostiki psikhicheskogorazvitiia* [Problems of theory and diagnosis of mental development], Moscow.
7. Hukhlaeva, O.V. (2001). *Osnovy psikhologicheskogo konsultirovaniia i psikhologicheskoi korrektsii* [Foundations of counseling and psychological correction]. Moscow, Izdatelskii tsentr Akademiia.
8. Shevelenkova, T.D. (2005). *Psikhologicheskoe blagopoluchie lichnosti (obzor osnovnykh kontseptsii i metodika issledovaniia)* [Psychological well-being of a person (overview of basic concepts and methodology of the study)]. Psikhologicheskaia Diagnostika, 3, 34-56.
9. Ryan, R. M., & Deci, E. L (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology,* 52,141-166.
10. Ryff, CD. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology,* 6, 1069-1081.

УДК: 376-056.264: 376

Бартеиєва Л. І.

ПОТЕНЦІАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕНИМ МОВЛЕННЄВИМ РОЗВИТКОМ ДО ОВОЛОДІННЯ ПИСЕМНИМ МОВЛЕННЯМ

Стаття присвячена проблемі формування передумов писемного мовлення у старших дошкільників з порушенням мовленнєвого розвитку. Проаналізовано з позицій фізіології, психофізіології та психолінгвістики готовність до оволодіння грамотним письмом та читанням. Охарактеризовано функції та операції, що забезпечують самостійний розвиток писемно-мовленнєвої діяльності, спираючись на компенсаторні можливості дитячого організму.

Ключові слова: писемне *мовлення, передумови грамотного письма, мовленнєва діяльність.*